

1

चित्रपदानि-1

वृषभः

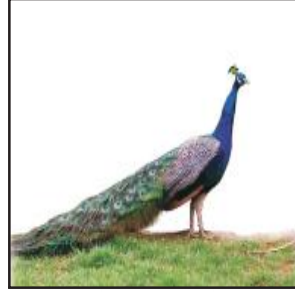
गर्दभः

मेघः

नकुलः

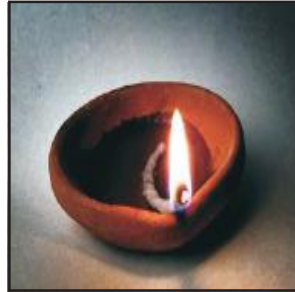
मयूरः

काकः

तालः

दीपः

घटः

सर्पः

मकरः

मण्डूकः

संस्कृत

2

धोरण 6

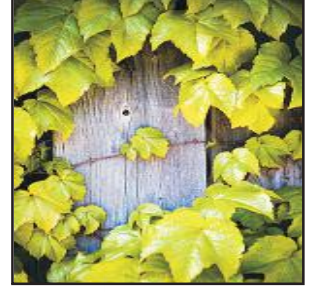
चित्रपदानि-2

कन्या

उत्पीठिका

लता

स्थालिका

पुष्पाधानी

शाटिका

घटी

चटका

नदी

चुल्ली

पेटिका

कुञ्चिका

चित्रपदानि-3

रत्नम्

छत्रम्

पुष्पम्

उरुकम्

धनम्

पुस्तकम्

लशुनम्

सीवनयंत्रम्

विमानम्

लोकयानम्

कृष्णफलकम्

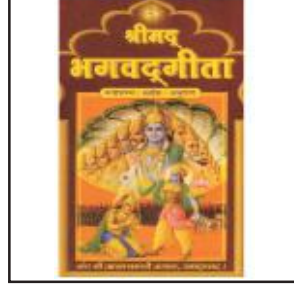

शकटम्

चित्रपदानि-4

मसीपात्रम्

ग्रन्थः

आभूषणम्

करदीपः

चमसः

लवित्रम्

अवकरिका

सञ्चिका

पिपीलिका

गणनयंत्रम्

द्रोणी

पिञ्जः

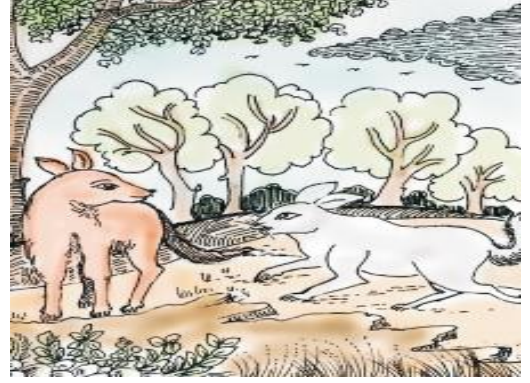
2

आकाशः पतति

एकं वनम् अस्ति।
तत्र शशकः निवसति।
शशकः शयनं करोति

पर्णं पतति।
शशकः भीतः भवति।

शशकः धावति।
शृगालः आगच्छति।

शशकः वदति
“शृगालभ्राता धावतु, आकाशः पतति।”
शशकः धावति
शृगालः अनुधावति।

वानरः आगच्छति।
शशकः वदति।
“वानरभ्राता धावतु, आकाशः पतति।”

संस्कृत

6

धोरण 6

भीतः शशकः धावति ।
शृगालः अनुधावति ।
वानरः अपि अनुधावति ।

शशकः वदति । “सिंहभ्राता, धावतु
आकाशः पतति ।” सिंहः वदति
“आकाशः पतति वा? कुत्र पतति?”

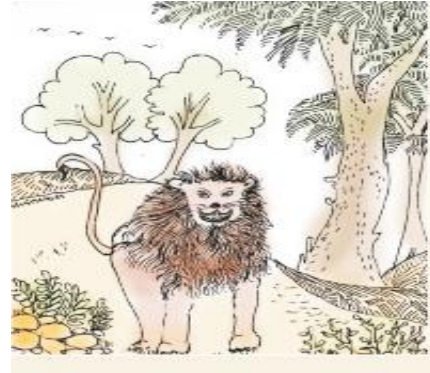
शशकः वृक्षसमीपं आगच्छति ।
सिंहः वदति “कुत्र पतति आकाशः?”
शशकः किमपि न वदति । सिंहः हसति ।

सिंहः आगच्छति ।
सिंहः वदति, “शशक, किमर्थं धावति”?

शशकः गच्छति
सिंहः अनुगच्छति ।

शशकः पलायनं करोति ।

ટિપ્પણ

શશકઃ સસલો પતતિ પડે છે ભીતઃ ડરેલો ભવતિ થાય છે શૃગાલઃ શિયાળ આગચ્છતિ આવે છે વદતિ બોલે છે ધાવતુ દોડો અનુધાવતિ પાછળ દોડે છે કિમર્થમ્ શા માટે કુત્ર ક્યાં કિમપિ કાંઈ પણ પલાયનમ્ ભાગી જવું

વિશેષ

કિમપિ – કિમ્ અપિ

સ્વાધ્યાયઃ

1. નીચેના શબ્દોનું મોટેથી ઉચ્ચારણ કરો :

શશકઃ, ભીતઃ, આગચ્છતિ, વાનરભ્રાતા, આગચ્છતિ, અનુગચ્છતિ, વૃક્ષસમીપમ્

2. વિભાગ A માં આપેલ ચિત્રો જોઈ B વિભાગની ક્રિયા સાથે જોડો :

(અ) જોડકાં જોડો :

A		B
1.		સિંહઃ
2.		શૃગાલઃ
3.		વૃક્ષઃ
4.		શશકઃ
5.		વાનરઃ

(બ)

	A	B
1.		શૃગાલઃ વદતિ ।
2.		વાનરઃ અનુધાવતિ ।
3.		પર્ણ પતતિ ।
4.		શશકઃ પલાયનં કરોતિ ।
5.		સિંહઃ આગચ્છતિ ।
6.		શશકઃ ધાવતિ ।

પ્રવૃત્તિ

1. જૂથમાં બેસી કથાનું આદર્શ પઠન કરો.
2. મહોરાઓ પહેરી કથાને અભિનય સાથે રજૂ કરો.
3. અન્ય સંસ્કૃત ચિત્રકથાઓ શોધો અને વાંચો.

3

લેખનમ્

સંસ્કૃત ભાષા દેવનાગરી લિપિમાં લખાય છે. આપણી માતૃભાષાની લિપિ દેવનાગરી લિપિમાંથી જ આવી હોવાથી શીરોરેખાને બાદ કરતાં કેટલાક મૂળાક્ષરો દેવનાગરી લિપિની જેમ લખાય છે, જેથી તેનો પરિચય કેળવવો મુશ્કેલ નથી. કેટલાક મૂળાક્ષરોના વળાંકોમાં થોડીક ભિન્નતા જોવા મળે છે, તે સમજાએ :

घ	ध	छ	ल
च	ज	झ	झ
ट	ठ	ढ	द
प	ष	फ	ण

व

ब

क

क्ष

र

स

श

ख

य

थ

म

भ

ङ

ड

झ

ह

तं

नं

गं

त्रं

अं

आं

इं

ईं

उं

ऊं

एं

ऐं

ऋं

स्वाध्यायः

1. नीचे आपेदा शब्दोन्तुं अनुलेखन करो :

(1) नकुलः _____	(2) वृषभः _____
(3) मण्डूकः _____	(4) स्थालिका _____
(5) वस्त्रम् _____	(6) औषधम् _____
(7) सञ्चिका _____	(8) पिङ्गः _____
(9) शृगालः _____	(10) वानरः _____
(11) सङ्ख्या _____	(12) शशकः _____

2. नीचे आपेदी काव्य-पंक्तिओन्तुं अनुलेखन करो :

- (1) सर्वे भवन्तु सुखिनः । _____
- (2) सर्वे भद्राणि पश्यन्तु । _____
- (3) शारदायै नमः । _____
- (4) वीणापुस्तकधारिणि । _____
- (5) प्रसन्ना भव सर्वदा । _____

3. नीचेनां वाक्योन्तुं अनुलेखन करो :

- (1) एकं वनम् अस्ति । _____
- (2) शशकः भीतः भवति । _____
- (3) शृगालः अनुधावति । _____
- (4) शशकः वृक्षसमीपं आगच्छति । _____
- (5) शशकः पलायनं करोति । _____

4

सङ्ख्या

1		एकम्
2		द्वे
3		त्रीणि
4		चत्वारि
5		पञ्च
6		षट्
7		सप्त
8		अष्ट
9		नव
10		दश
11		एकादश
12		द्वादश

સ્વાધ્યાય:

1. નીચે આપેલા અંકોને શબ્દોમાં લખો :

૫		૮	
૧		૪	
૭		૬	
૧૧		૧૦	
૨		૩	
૯		૧૨	

2. નીચેનાં જોડકાં જોડો :

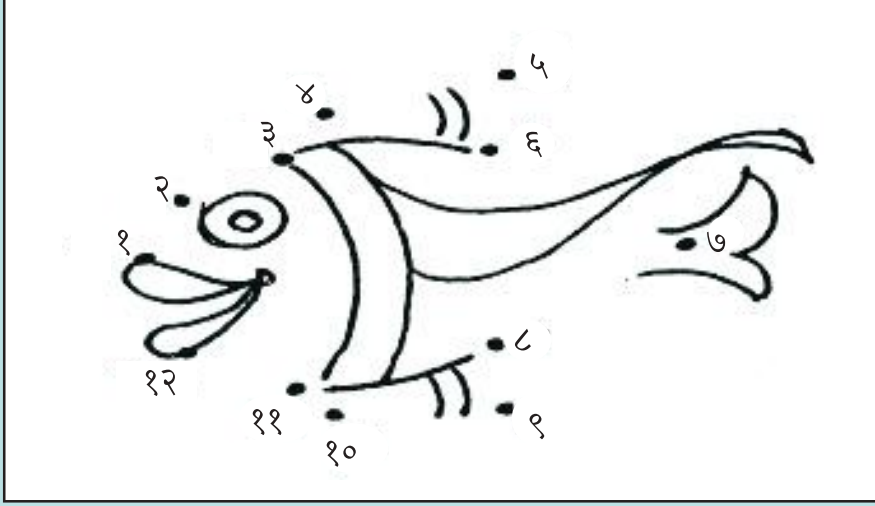
અ	બ
(1) પञ्च	૪
(2) અષ્ટ	૯
(3) દ્વાદશ	૫
(4) ચત્વારિ	૮
(5) નવ	૧૨

3. નીચે આપેલા શબ્દોને અંકમાં લખો :

- (1) एकादश _____
- (2) नव _____
- (3) षट् _____
- (4) अष्ट _____
- (5) पञ्च _____

પ્રવૃત્તિ

1. ક્રમમાં સંખ્યા જોડી ચિત્ર પૂર્ણ કરી ઓળખો :

2. કૌંસમાં આપેલી સંખ્યાને શબ્દ-ચોરસમાંથી શોધી તેની ફરતે લીટી દોરો :
(દ્વાદશ, ચત્વારિ, પચ્ચ, દશ, દ્વે, એકમ્, ત્રીણિ, નવ, ષટ્, અષ્ટ, સપ્ત, એકાદશ)

ન	દ	શ	ટ્	ટ્	ઈ	દ્વે	રિ
વ	પ	ખ	મા	ત	શા	સ	કા
ક	લ	ગ	અ	બ	એ	પ્ત	ભ
ર	ન	ત	ષ્ટ	ચ	કા	દ્વા	અ
ત	થ	પ	ભ	ન	દ	દ	ષ્ટ
ષ	ચ	ત્વા	રિ	ગ	શ	શ	ન
ટ્	ભ	ચ	મ	પ	ઞ્ચ	ક	ત્રી
દ	એ	ક	મ્	ભ	સ	શ	ણિ

5

हस्ती हस्ती हस्ती

हस्ती हस्ती हस्ती
दिव्या दैवी सृष्टिः।

कदलीसदृशी शुण्डा
स्तम्भसमानाः पादाः।

शूर्पाकारौ कर्णौ
धवलौ दीर्घौ दन्तौ॥

उदरं भाण्डाकारम्
उन्नतबृहच्छरीरम्।
अल्पं तुच्छं पुच्छम्
अहो अहा विचित्रम्॥

पर्वतसदृशे गात्रे
सर्षप-सन्निभ नेत्रे।
कथमतिबलवान् एषः
अङ्कुशमात्राद् भीतः॥

– जनार्दन हेगडे

संस्कृत

17

धोरण 6

ટિપ્પણ

હસ્તી હાથી દિવ્યા દૈવી સૃષ્ટિ: દેવીનું ઉત્તમ સર્જન કદલીસદૃશી કેળના જેવું શુણ્ડા સૂંઢ સ્તમ્ભસમાના: થાંભલા જેવા શૂર્પાકારૌ સૂપડા જેવા આકારના ધવલૌ દીર્ઘૌ દન્તૌ સફેદ બે દાંત ઉદરમ્ પેટ ભાણ્ડાકારમ્ ઘડાના આકારનું ઉન્નત ઊંચું બૃહત્ મોટું પર્વતસદૃશો પર્વત સમાન ગાત્રે બે લમણા સર્ષપ સરસવ સન્નિભ જેવા કથમ્ કેવો અઙ્કુશમાત્રાત્ અંકુશ માત્રથી

વિશેષ

ઉન્નતબૃહચ્છરીરમ્ – ઉન્નત બૃહદ્ શરીરમ્

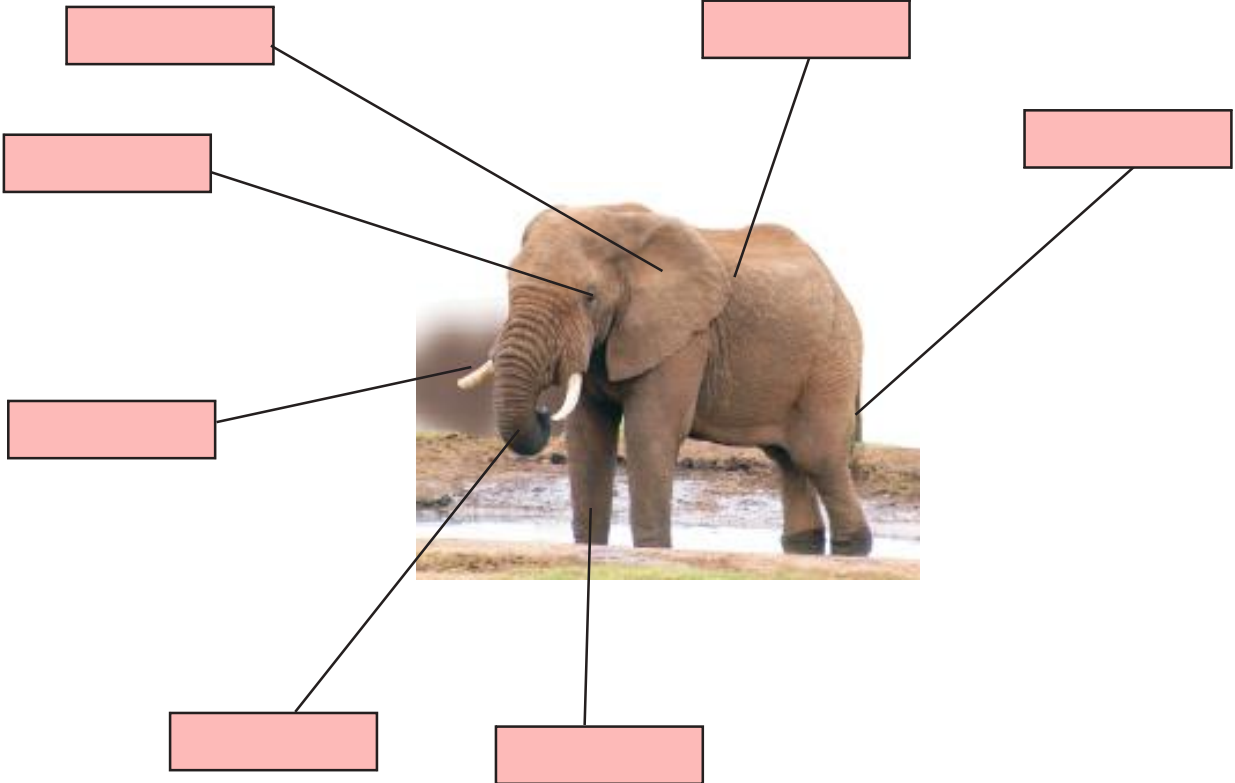
કથમતિબલવાન્ – કથમ્ અતિબલવાન્

સ્વાધ્યાય:

1. નીચેના શબ્દોનું મોટેથી ઉચ્ચારણ કરો :

દૈવી, સૃષ્ટિ:, કદલીસદૃશી, શુણ્ડા, સ્તમ્ભસમાના:, શૂર્પાકારૌ, કર્ણૌ
ભાણ્ડાકારમ્, ઉન્નતબૃહચ્છરીરમ્, પુચ્છમ્, પર્વતસદૃશો, અઙ્કુશમાત્રાદ્

2. હાથીના વિવિધ ભાગોનાં નામ ચિત્રમાં જોઈ આપેલા કોઠામાં લખો :

3. કાવ્યપંક્તિઓ સુવાચ્ય અક્ષરોમાં લખો :

હસ્તી હસ્તી હસ્તી

દિવ્યા દૈવી સૃષ્ટિઃ।

કદલીસદૃશી શુણ્ડા

સ્તમ્ભસમાનાઃ પાદાઃ।

શૂર્પાકારો કર્ણો

ધવલૌ દીર્ઘૌ દન્તૌ।

4. યોગ્ય જોડકાં જોડો :

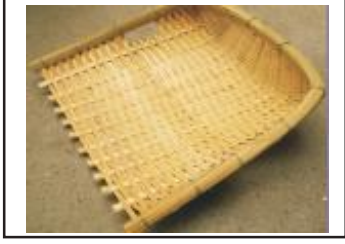
અ	બ
1. ગાત્રે ☐	1. ભાણ્ડાકારમ્
2. દન્તૌ ☐	2. કદલીસદૃશી
3. શુણ્ડા ☐	3. પર્વતસદૃશે
4. ઉદરમ્ ☐	4. શૂર્પાકારૌ
5. કર્ણો ☐	5. દીર્ઘૌ

5. ચિત્રોની સામે આપેલા ખાનામાં તેના સંસ્કૃત નામ લખો :

પ્રવૃત્તિ

(1) જૂથમાં બેસી પ્રાણીપોથી બનાવો.

(2) હાથીનું ચિત્ર દોરો.

6

सप्तवासरः

अद्य कः वासरः।

अद्य मङ्गलवासरः।

श्वः बुधवासरः।

ह्यः सोमवासरः।

चिन्तयतु

अद्य शुक्रवासरः।

ह्यः ।

श्वः ।

अद्य रविवासरः ।

श्वः ।

ह्यः ।

योग्य वाक्यानि रचयतु ।

अद्य	रविवासरः
श्वः	सोमवासरः
ह्यः	मङ्गलवासरः
	बुधवासरः
	गुरुवासरः
	शुक्रवासरः
	शनिवासरः

टिप्पण

अद्य आजे श्वः आवती कावे ह्यः गछी कावे चिन्तयतु विचारो

स्वाध्यायः

1. विचार करो अने कछो :

अद्य कः वासरः ?

अद्य बुधवासरः । श्वः कः वासरः ?

श्वः रविवासरः । ह्यः कः वासरः ?

2. ह्यः, अद्य, श्वः नो उपयोग करीने नीयेनुं कोष्टक पूर्ण करो :

ह्यः	अद्य	श्वः
रविवासरः		
	गुरुवासरः	
		शनिवासरः
बुधवासरः		
		शुक्रवासरः

3. नीयेनी पंक्तिनुं गान करो :

प्रथमो वारः सोमवासरः ततश्च मङ्गलवासरः।

बुधवासरश्च गुरुवासरश्च ततश्च शुक्रवासरः।

शनिवासरश्च रविवासरश्च वाराणां परिवारः।

(नोंधः : आ पंक्तिमां वारनो क्म सोमवारथी रविवार दर्शावेल छे.)

7

करोतु

सचीनः ।
 एषः सचीनः ।
 सचीनः खेलति ।

दिव्या ।
 एषा दिव्या ।
 दिव्या लिखति ।

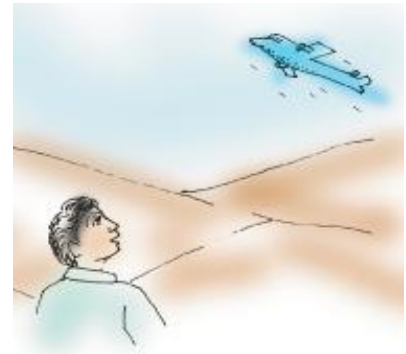
विमानम् ।
 एतत् विमानम्
 विमानम् उड्डयति ।

वेदान्तः ।
 एषः वेदान्तः ।
 वेदान्तः पठति ।

मीरा ।
 एषा मीरा ।
 मीरा गायति ।

विवेकः ।

एषः विवेकः।

विवेकः पश्यति।

कपिलः ।

एषः कपिलः।

कपिलः क्षिपति।

मयूरः ।

एषः मयूरः ।

मयूरः श्रुणोति ।

नीशा

एषा नीशा ।

नीशा वदति ।

ટિપ્પણ

खेलति रमे छे. चलति यादे छे. लिखति लभे छे. पश्यति जुअे छे. पठति वांये छे.
 क्षिपति ईंके छे. वदति बोदे छे. गायति गाय छे. श्रुणोति सांभणे छे. उड्डयति उडे छे.
 पिबति पीअे छे.

સ્વાધ્યાય:

1. એકમમાં દર્શાવ્યા મુજબ કોણ કઈ ક્રિયા કરે છે, તે દર્શાવતાં જોડકાં જોડો :

अ	ब
सचीनः	पिबति
वेदान्तः	पश्यति
विमानम्	खेलति
नीशा	लिखति
विवेकः	क्षिपति
कपिलः	पठति
मीरा	वदति
मयूरः	गायति
रमा	श्रुणोति
दिव्या	उड्डयति

2. ખાલી જગ્યા પૂરો :

કપિલ: _____ ।

મીરા _____ ।

નીશા _____ ।

3. નીચેના પ્રશ્નોના મૌખિક જવાબ આપો :

(1) સચીન: કિં કરોતિ ?

(2) મીરા કિં કરોતિ ?

(3) દિવ્યા કિં કરોતિ ?

(4) વેદાન્ત: કિં કરોતિ ?

4. નીચેના કોષ્ટકમાં નામપદ સામે ક્રિયાપદ અને ક્રિયાપદ સામે નામપદ લખો :

નામ	ક્રિયા
વિવેક:	
	ગાયતિ
વિમાનમ્	
	શ્રુણોતિ
નિશા	

5. નીચે આપેલું ચિત્ર જોઈ તેના આધારે ચિત્રની નીચે આપેલ પદોનો ઉપયોગ કરી વાક્યરચના કરો :

खेलति, धावति, पिबति, क्षिपति, वदति, श्रुणोति, लिखति, पठति, पश्यति, उडुयति।
 ढल.त., रोनकः खेलति ।

પ્રવૃત્તિ

1. પાઠમાં આવેલ ક્રિયાપદ પ્રમાણે કોઈ એક વિદ્યાર્થી ક્રિયાનો અભિનય કરે, અન્ય વિદ્યાર્થી તે ક્રિયાનું વર્ણન કરે.
 ઢલ.ત., મયંક ખાવાની ક્રિયાનો અભિનય કરે તો વિદ્યાર્થીઓ બોલે
 મયંક: खादति।

8

काकस्य चातुर्यम्

एकदा काकः पत्नीना सह आहारार्थं
गच्छति। तदा सर्पः एकं शावकं खादति।

एकस्मिन् वने एकः वटवृक्षः अस्ति।
तत्र काकः वसति। काकस्य पत्नी
शावकैः सह तत्रैव वसति। तस्य
वृक्षस्य अधः कोटरे एकः सर्पः वसति।

यदा सः आगच्छति पश्यति च।
एकः शावकः नीडे नास्ति। वृक्षस्य अधः सर्पं
दृष्ट्वा काकः वदति 'अहो, एषः दुष्टसर्पः शावकं
खादति।' किञ्चित् उपायं करोमि। इति विचिन्त्य
काकः नदीं प्रति गच्छति।

तत्र राजकुमारी स्नानं करोति। तस्याः
स्वर्णहारः नदीतीरे अस्ति। चतुरः
काकः स्वर्णहारम् अपहरति।

संस्कृत

29

धोरण 6

काकः स्वर्णहारं कोटरस्य
अन्तः क्षिपति। सैनिकः काकस्य पृष्ठे
आगच्छति। कोटरे स्वर्णहारं सर्पं च
पश्यति। सः चिन्तयति 'अहो प्रथमं
सर्पं मारयामि अनन्तरं हारं नयामि।'

सैनिकः सर्पं मारयति हारं नयति ।
काकः वदति 'अहो, सर्पः
मृतः। अधुना सुखेन वसामि ।'

टिप्पण

अधः नीचे कोटरे બખોલમાં એક શાવકૈઃ બચ્ચાં સહ સાથે તત્રૈવ ત્યાં જ
આહારાર્થમ્ આહાર માટે પૃષ્ઠે પાછળ અનન્તરમ્ પછીથી નયમિ લઈ જઉં છું અધુના અત્યારે
નીડે માળામાં કિઞ્ચિત્ કોઈક વિચિન્ત્ય વિચારીને અપહરતિ ઉપાડી જાય છે

સ્વાધ્યાયઃ

1. નીચેના શબ્દોનું શુદ્ધ ઉચ્ચારણ કરો :

શાવકૈઃ દુષ્ટસર્પઃ વિચિન્ત્ય સ્વર્ણહારમ્ ચિન્તયતિ

2. ઉદાહરણમાં દર્શાવ્યા મુજબ નીચેનાં વાક્યો પૂર્ણ કરો :

ઉદાહરણ : સર્પ: _____ વસતિ। (કોટરમ્)

સર્પ: કોટરે વસતિ।

(1) સિંહ: _____ વસતિ। (વનમ્)

(2) મનુષ્ય: _____ વસતિ। (નગરમ્)

(3) યજ્ઞ: _____ વસતિ। (નીડ:)

(4) વાનર: _____ વસતિ। (વૃક્ષ:)

(5) મત્સ્ય: _____ વસતિ। (જલમ્)

3. ઉદાહરણમાં દર્શાવ્યા મુજબ લખો :

ઉદાહરણ : કાક: નદીં પ્રતિ ગચ્છતિ।

(1) છાત્ર: _____ પ્રતિ ગચ્છતિ। (શાલા)

(2) કૃષિક: _____ પ્રતિ ગચ્છતિ। (ક્ષેત્રમ્)

(3) વ્યાગ્ર: _____ પ્રતિ ગચ્છતિ। (વનમ્)

(4) હંસ: _____ પ્રતિ ગચ્છતિ। (સરોવર:)

4. નીચેનાં વાક્યો સુવાચ્ય અક્ષરે લખો :

(1) એકસ્મિન્ વને એક: વટવૃક્ષ: અસ્તિ। _____

(2) એક: દુષ્ટ: સર્પ: શાવકં ખાદતિ। _____

(3) તસ્યા: સ્વર્ણહાર: નદીતીરે અસ્તિ। _____

(4) સૈનિક: કાકસ્ય પૃષ્ઠે આગચ્છતિ। _____

(5) સૈનિક: સર્પ મારયતિ। _____

5. તમારા શિક્ષક પાઠમાંથી જે શબ્દો બોલે તે શબ્દો અહીં લખો :

(1)	
(2)	
(3)	
(4)	
(5)	

9

समयः

५:०० पञ्चवादनम्

८:०० अष्टवादनम्

३:०० त्रिवादनम्

१:०० एकवादनम्

पश्यतु एवं लिखतु।

संस्कृत

33

धोरण 6

વાંચો અને સમજો :

સંખ્યાવાચક શબ્દ	સમયવાચક શબ્દ
એકમ્	એકવાદનમ્
દ્વે	દ્વિવાદનમ્
ત્રીણિ	ત્રિવાદનમ્
ચત્વારિ	ચતુર્વાદનમ્
ષટ્	ષડ્વાદનમ્

સ્વાધ્યાય:

1. યોગ્ય જોડકાં જોડો :

અ	બ
(1) ૭:૦૦	ચતુર્વાદનમ્
(2) ૬:૦૦	સપ્તવાદનમ્
(3) ૪:૦૦	પચ્ચવાદનમ્
(4) ૮:૦૦	ષડ્વાદનમ્
(5) ૫:૦૦	અષ્ટવાદનમ્

પ્રવૃત્તિ

- શિક્ષક ઘડિયાળમાં સમય દર્શાવે વિદ્યાર્થીઓ સંસ્કૃતમાં ઉત્તર આપે.
- ઘડિયાળનો નમૂનો બનાવો.